

גבול האמונה והביטחון (א)

על הגבול בין האמונה והביטחון בה' לבין מאמץ אנושי טבעי

■ וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ

אמנם גמולי השכר והעונש על הליכה או אי-הליכה בדרך ה' מפוזרים בכל התורה כולה, אך פרשת בחוקותי נותנת להם מקום מרכזי:

”אם בְּחֻקֵי תֵלְכוּ... וְנִתְּנָה גְשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם, וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ... וְיִשְׁבְּתֶם לְבֶטַח בְּאֶרְצְכֶם... וְנִתְּנָה שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ... וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאֶרְצְכֶם.” (ויקרא כו, ג-ו)

בבואנו לנתח את ההתחייבויות שהתורה נתנה למי שהולך בדרכי ה', נמצא כי המדובר הוא בהבטחות המיועדות לעם ישראל בכללותו, ולא ליחיד עובד ה'. זאת ועוד.

העובדה שארץ ישראל שזורה כמעט בכל הברכות או הקללות, רומזת לכך שפרשה זו מכוונת לעם ישראל בארצו, ולא לכל יחיד ויחיד בכל מקום בו הוא מתגורר.

את ההבחנה הזאת מגיש לנו הרמב"ן בפירושו כאן (פרק כו, פסוק יא).

כל זה מלמד, שאם כאן בארץ ישראל יבחר עם ישראל ללכת בתורת ה', קיימת התחייבות אלוקית להגנה מלאה, ולשפע של טובה וברכה בכל התחומים הרוחניים והחומריים בעולם הזה, בין בדרך הטבע ובין בניסים גלויים.

אולם, אין כאן התחייבות כלפי יחיד הדבק בה' ומקיים את חוקיו ומצוותיו.

בעקבות הרמב"ן הולך הרשב"א בתשובותיו (חלק א תשובה תט), ומציג את העובדה שצדיקים, חכמים ובעלי מופתים כרבי חנינא בן דוסא וכרבי אלעזר בן פדת, היו עניים מרודים אף על פי שהייתה בת קול מכרזת ואומרת שהעולם כולו מתקיים בזכותם. זה מלמד, שאין הבטחותיה של התורה מכוונות ליחיד ההולך בדרך ה', אלא לכלל ישראל.

הבנה זו תואמת את הפסוק הבא:

(דברים טו, יא)

”כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקְרֵב הָאָרֶץ...”

ראוי להוסיף, כי צדיקים אלו לא הסכימו לקבל מתנות ונדבות ולא רצו שאחרים יפרנסו אותם. מצד שני, שקדו ועמלו כל היום על לימוד התורה. אם כן, מהי הדרך שנשארה פתוחה לפרנסתם? רק דרך נס על-טבעי. על אלה ואחרים אמר רבא במסכת מועד קטן (כח.), שמזונו של היחיד אינו תלוי בזכותו אלא במזלו. זו גם התשובה שהשיב הקב"ה לרבי אלעזר בן פדת, שְׁתַּנָּה לפני ה' על גודל צער פרנסתו (תרגום חפשי):

”...השיב רבי אלעזר לשואלים אותו: הייתי בדו-שיח עם הקב"ה ואמרתי לו: עד מתי אהיה בצער של עוני בעולם הזה? אמר לי: אלעזר בני! נוח לך שאהפוך את העולם כולו מתחילתו ואפשר שתיוולד בתקופת שפע?...” (תענית כה.)

האם בכל זאת יש דרך ליחיד עובד ה' להתברך בברכות חומריות בזכות מעשיו ותפילתו?

התשובה היא חיובית כל עוד זה מתנהל בדרך הטבע.

■ בחירה חופשית

אחד היסודות החשובים ביותר שעליו מושתתת הנהגת ה' בעולם, הוא יסוד הבחירה החופשית:

”רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע... וּבַחֲרָתָּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחְיֶה אֶתְּךָ וְזָרַעְךָ.” (דברים ל, טו; יט)

למרות שהביטוי ”וּבַחֲרָתָּ בַחַיִּים” נשמע כציווי, אין הדבר כן אלא בגדר עצה טובה בלבד; אולי אפילו בקשה ותחינה, כדברי הכתוב בספר דברים:

”מִי יִתֵּן (הלוואי) וְהָיָה לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶתִּי... כָּל הַיָּמִים.” (דברים ה, כו)

או כדברי הפסוק בתהילים:

”לֹא (הלוואי) עַמִּי שִׁמְעֵ לִי יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכֵי יְהוָה.” (תהילים פא, יד)

מהם החיים שה' מייעץ לנו לבחור בהם?

”לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ.”

(דברים ל, כ)

כלומר, חיי נצח בדבקות בה'.

על מנת שיישמר יסוד הבחירה החופשית, חייב להיות נתק בין המעשה של האדם לבין השכר והעונש. אם הם יהיו צמודים, איזו בחירה חופשית אמיתית תישאר בעולם?

כל אחד יודע שאם הוא נוגע באש, ידיו תִּכְוֶנוּנה. האם יש מקום להעניק שכר למי שנמנע מן המעשה הנואל והמטופש הזה?

זהו הטעם, שלא תיתכן הבטחה אלוקית לשכר ועונש מִיָּדִים וחד משמעיים על מעשה האדם לטוב או לרע. לא כן לכלל עם ישראל. כאן, ההבטחות האלו הן ברות ביצוע מבלי לפגוע בבחירה החופשית של היחיד.

כיצד?

ניקח לדוגמה את עם ישראל במדבר. למרות שהיה תחת השפעת הנהגה על טבעית, בכל זאת לא נמנעו היחידים מלחטוא פעם אחר פעם.

גם הכניסה לארץ ישראל שהייתה מְלוּוה בניסי ניסים – כגון בקיעת מי הירדן ויבושו בעונת השיא שבה הוא עולה על גדותיו, או כגון נפילת חומותיה הבצורות של העיר יריחו כתוצאה מהקפות ותקיעה בשופרות – לא מנעה מעכן בן זרח למעול בחרם ולקחת לאהלו כסף ובגדים משלל יריחו (ספר יהושע פרק ז).

כל זה מוכיח, ששכר ועונש מִיָּדִים לעם ישראל כולו, איננו מונע מן היחיד את הבחירה החופשית.

על פי עיקרון זה, אם לא תהיה זיקה תודעתית בין המעשה לבין הגמול, ניתן יהיה לתגמל את היחיד על צדקותו.

אמור מעתה, יחיד העובד את ה' באמונה ועוסק לפרנסתו בעבודה ובמסחר, אפשר שיעניק לו ה' גמול טוב וברכה בעסקיו. הנימוק הוא, שהבריות יקשרו את הצלחתו לזריזותו וכשרונותיו ולא דווקא לצדקותו. כללו של דבר, שכר בדרך הטבע שומר על עיקרון הבחירה החופשית.

באופן זה יתפרשו דברי הרמב"ן בפרשתנו:

”וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ, וְהִסְרִתִּי מִחֶלְךָ מִקְרָבְךָ”

(שמות כג, כה) – הניסים האלו הם ניסים נסתרים בתוך הטבע והם אפילו ליחיד

(רמב"ן ויקרא כו, יא)

שהוא עובד ה'.”

■ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ

על פי המסקנה אליה הגענו, הדרך להוציא לפועל את ברכת ה' בתחום מסוים תהיה באמצעות תעסוקה באותו תחום.

אדם שפרנסתו בחקלאות, יזכה לברכת ה' בשדהו. אדם שעיסוקו במסחר, ה' יצליחהו בניהול מסחרו. מי שעיסוקו באַמנות, יזכה להשראה פותחת אפיקים חדשים.

אין צורך לציין, שמי שעיסוקו בתורה ימצא ברכה בלימודו ובחידושי תורתו [ולא בהכרח שערי פרנסה].

לחיזוק מסקנה זאת, נציג קטע ממדרש תהילים:

”תנא דבי אליהו (ציטוט מדבריו של אליהו הנביא),

פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום. מצאני אדם אחד שהיה בו מקרא, ואין בידו משנה. אמר לי: רבי! רוצה אני לומר לפניך דבר אחד, ומתיירא אני שמא תקפיד.

אמרתי לו: חס ושלום, אם אתה שואלני בדברי תורה.

אמר לי: רבי! מפני מה כתוב 'נִתֵּן לְחֶם לְכָל בְּשׂוֹר' (תהילים קלו, כה), וכתוב 'נֹתֵן לְבַהֲמָה לְחֶמָה' (שם קמז, ט), וכי אין אדם מכין את לחמו?

אמרתי לו: זהו דרך ארץ. אדם עושה בידיו, והקב"ה מברך מעשה ידיו, שנאמר: 'לְמַעַן יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ...'. יכול יהא יושב בטל? תלמוד לומר:

'בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה' (דברים יד, כט).

...צא ולמד מן השוטה. כשניטלה ממנו חכמה, אינו יכול לפרנס את עצמו שעה אחת. כך בני אדם, כשניטלה מהם דעה, חשובים כבהמה וכחיה וכעוף, וה' מחלק מזונות לכל באי עולם”.

(מדרש תהילים קלו)

ההוראה במדרש זה היא חריפה: מי שרוצה שה' יזמן לו את פרנסתו מבלי שהוא יעסוק בדבר מה, הרי הוא כאילו מבקש מה' ליטול את דעתו ושכלו, ואז יפרנס אותו ה' ככל בהמה ועוף!

נחזור שוב אל הפסוק הזה ונתבונן בו:

”וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ, וְהִגֵּר וְהִיתוּם וְהֶאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ, וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ, לְמַעַן יְבָרְכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה”.

(דברים יד, כט)

התורה איננה מתכוונת לומר, שבשכר הנתינה ללוי ולגר יוסיף לך ה' ברכה; אלא כוונתה לומר, שאם אתה נותן לעניים ולאומללים, ה' יבחר בך ויברך אותך בתוספת מרובה מלכתחילה כדי שיהיה לך ממה לתת להם. כלומר, אתה תהפוך לשליח ה' המחלק צדקה לנזקקים.

כך יהיה גם פירושו של הפסוק הבא:

”כִּי יְהִיֶּה בְּךָ אֲבִיּוֹן... נָתַן תִּתֵּן לוֹ, וְלֹא יֵרַע לְבַבְךָ בְּתַתָּהּ לוֹ, כִּי בְּגִלְלֵי הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ.”
(דברים טו, ז; י)

גם כאן הכוונה היא, שאם ה' רואה שאתה נותן לעני בלב שמח, ה' יברך אותך מראש כדי שיהיה לך מה לתת; אמור מעתה, ה' ימנה אותך שליח, ויפקיד בידך את החלק הנוסף שה' מייעד אותו לעניים דרכך.

עד כאן הנחנו יסוד איתן להבנה, שה' שולח את ברכתו בדרך מעשה ידיו של האדם; כלומר, התערבות ה' הינה בדרך נסתרת שהיא דרך הטבע. כמו כן התבאר, שבאופן זה אין סתירה לעיקרון הבחירה החופשית, מפני שאפשר לייחס את ההצלחה לזריזות ולכישרון ולא דווקא לגמול טוב מאת ה'.

כאן נשאלת השאלה:

מהו המינון ביחס בין השתדלות האדם בדרך הטבע לבין אמונתו ובטחונו בה'?

■ והגית בו יומם ולילה

הדיון יפתח בהבנת המחלוקת במסכת ברכות בין רבי ישמעאל לבין רבי שמעון בר יוחאי:

”תנו רבנן, כתוב: 'לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ' (יהושע א, ח). יכול דברים ככתבן?

תלמוד לומר: 'וְאִסְּפֹת דִּגְנֵךְ' (דברים יא, ט) - הנהג בהם מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל.

רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח! תורה - מה תהא עליה?

אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: 'וְעַמְדוּ זָרִים וְרַעוּ צֹאנְכֶם...' (ישעיה סא, ה).

ובזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמון, שנאמר: 'וְאֶסְפַּתְּ דְגָנְךָ'. ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידיהם. שנאמר: 'וְעַבְדְּתָ אֶת אֱיֹבָיִךְ' (דברים כח, מח).
אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, והרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם". (ברכות לה:)

להבנת המחלוקת וניתוחה, נשוב ונתרכז במקורותיה. בפרשת "והיה אם שמוע" שאנו אומרים פעמיים בכל יום, מתארת התורה את הגמול הטוב לעם ישראל ההולך בדרך ה', באופן הבא:

"וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דְגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ".
(דברים יא, יג-יד)

בביטוי "וְאֶסְפַּתְּ דְגָנְךָ", ישנן שתי בשורות טובות:

1. ה' – שהוא מלך העולם והכל שלו – מעניק לך בעלות על התבואה.
 2. ה' יזכה אותך באיסוף התבואה שעמלת בה וגידלת אותה.
- נחדד זאת באמצעות הפסוקים הבאים המציגים את ההיפך, כלומר, בזמן שישראל מפנים עורף לה':

1. "לֹכֵן אָשׁוּב וְלִקְחֹתִי דְגָנִי בְעֵתוֹ..." (הושע ב, יא)
2. "זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה, וּמַעֲט תִאָּסֵף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאֲרָבָה". (דברים כח, לח)

1 – "דגני" ולא דגנך. 2 – לא תזכה לאסוף את התבואה הביתה.

הביטוי "וְאֶסְפַּתְּ דְגָנְךָ" מבטא תבואה שגדלה בשדה שבו חרשת זרעת, וזוהי ברכת ה' להולכים בדרכיו. מכאן משמע, שהאדם צריך לעשות את כל הפעולות הטבעיות של העבודה בשדה כדי להתברך.

כיצד זה יתיישב עם הפסוק "לֹא יִמוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה..." (יהושע א, ח)?

משיב רבי ישמעאל ואומר: "הנהג בהם מנהג דרך ארץ", כלומר, עליך לשלב עם לימוד התורה את עמל הפרנסה והדאגה לקיום היום-יומי. על פי זה "יוֹמָם וְלַיְלָה" פירושו, קביעות זמן ללימוד ביום וקביעות זמן ללימוד בלילה ללא הגדרת משך הזמן. רבי ישמעאל אינו מפרט את היחס המדויק בין תורה למלאכה.

על פי תגובתו, גם התנא רבי שמעון בר יוחאי מסכים לעיקרון של רבי ישמעאל, אך שואל את השאלה שהיא כל כך טבעית ומתבקשת:

אם אדם יחרוש בשעת חרישה, יזרע בשעת זריעה, יקצור בשעת קצירה, ידוש בשעת דישה ויזרה בזמן הרוח; תורה – מה תהא עליה? האם יישאר זמן פנוי להגות בתורה כפי שצריך?

אם כן, מה מציע רבי שמעון?

”בזמן שישראל עושים רצונו של מקום (הקב"ה), מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: 'וְעַמְדוּ זָרִים וְרַעוּ צֹאנְכֶם...' (ישעיה סא, ה).”

כלומר, הביטוי "וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ" מבשר שבסופו של דבר ייאסף הדגן אל ביתך; אם זכית, יהיה זה על ידי אחרים, ואז יהיה פירוש "וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה" – ללא הפסקה; אם לא זכית, תהיה עבודת השדה על ידי עצמך.

■ שבט לוי

למה מתכוון רבי שמעון בר יוחאי?

כדי לרדת לסוף דעתו נצטט את הפסוקים במלואם:

”וְעַמְדוּ זָרִים וְרַעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֶכֶד אֶפְרַיִם וְכַרְמֵיכֶם וְאַתֶּם, פְּהַנִּי ה' תִּקְרְאוּ מִשְׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֹאמְרוּ לָכֶם...”
(ישעיה סא, ה-ו)

כלומר, יגיע זמן אחרית הימים שבו יהיה עם ישראל כולו במעמד של כוהנים מול שאר אומות העולם. זה מחזיר אותנו אל השקפת התורה על חיי האומה שלנו.

שנים עשר שבטי ישראל – מלבד שבט לוי – קיבלו נחלה בארץ ישראל מתוך מטרה לבנות ולנטוע, להתיישב ולפרוח בארץ ישראל. שבט לוי שלא קיבל נחלה, תפקידו הוא לשרת בבית המקדש, להגות בתורה ובנבואה וללמדה לעם ישראל. שאר השבטים נצטוו לפרנס את שבט לוי באמצעות תרומות ומעשרות. באופן זה, נוצר חיבור מופלא בין הכהן המביא את דבר ה' יחד עם שמחת עבודת הקודש בבית המקדש, ובין הישראלי בעל הבית, הנותן לו תרומה ומעשר בשמחה ובמאור פנים. חיבור נהדר זה מביא אתו את ברכת ה' לשניהם.

בא רבי שמעון בר יוחאי ואומר:

כבר כעת אפשר לעלות אל מדרגה גבוהה זו, שכל עם ישראל יהיו ככוהנים משרתי ה', כפי שמנבא ישעיהו לאחרית הימים. בזמן ההוא יבואו אומות העולם לארץ

ישראל כדי לשרת את עם ישראל מתוך רצון ושמחה להידבק בעם ה' ולקבל את ברכתו.

אלא שהאמורא אביי בא ומעיד את העדות הבאה:

"הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, והרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם (לא צלחו)".

זה אומר שעדיין לא הגיעה תקופת אחרית הימים.

עם זאת, דבריו של רבי שמעון בר יוחאי תקפים ליחידי סגולה, כפי שפוסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל:

"ולא שיבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו, להיבדל ולעמוד לפני ה', לשרתו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צווארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. ויזכה לו בעולם הזה דבר (פרנסה) המספיק לו כמו שיזכה לכוהנים וללויים".

(הלכות שמיטה ויובל יג, יג)

למרבה הפלא, במסכת מנחות אנו מוצאים את אותם תנאים מפרשים את אותו מקרא: "וְהָגִיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה", אולם בצורה הפוכה מן השיטה שהוצגה לעיל:

"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית - קיים 'לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה'..."

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה' - צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית".

(מנחות צט:)

מכאן אנו למדים, שאין ביניהם מחלוקת אמיתית אלא שניהם יחד באים להדגיש כי ישנן שתי דרכים בעבודת ה' ובלבד שיכוון לשם שמיים.

תובנה זו תסייע לנו במציאת פתרון לשאלתנו הראשונה עבור רוב העם המתפרנס ממלאכתו. מהו היחס בין הזמן שצריך להיות מושקע בתורה לבין זה המושקע במלאכה?

קבע ועראי

בהמשך להצגת המחלוקת במסכת ברכות ממשיכה הגמרא וקובעת:

”אמר רבי יוחנן... בא וראה שלא כדורות הראשונים, דורות האחרונים. דורות הראשונים, עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידם. דורות האחרונים, שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי, זו וזו לא נתקיימה בידם.”

(ברכות לה:)

כלומר, אם העיקר בחיים הוא להכיר את דרך ה', ללמוד את תורתו ולקיים את מצוותיו, הרי שאז הפרנסה משרתת מטרה מקודשת זו. במעלה זו היו דורות הראשונים, שה' זיכה אותם וקיים בידם גם את המטרה וגם את האמצעי. לא כן דורות אחרונים, אשר שמו להם למטרה לחזק את מלאכתם וקיומם המכובד, בעוד שההתקרבות לה' ולימוד תורתו ורצונו הפכו עבורם לאמצעי, דהיינו צידוק לצאת ידי חובה, ובכך החטיאו את שליחותם בעולם.

רבי יוחנן מוסר לנו את מתכון היחס המדויק. בכל זאת, הרי כל אדם שונה מחברו בכשרונותיו, יכולותיו, אופיו ותנאי מחייתו וכו'. לכן, היחס בין הזמן המוקדש לתורה לבין זה המוקדש למלאכה, הוא פועל יוצא מן היחס לתורה כעיקר ואל המלאכה כטפל.

כדי לחדד עוד יותר את משמעות העיקר והטפל, ממשיכה הגמרא ומפרטת את ההשלכות הנובעות מן הגישות ההפוכות של דורות ראשונים ואחרונים:

”ואמר רבי יוחנן... דורות הראשונים, היו מכניסים פרותיהם דרך פתח ביתם (בצורה מכובדת) כדי לחייבם במעשר (זה הכלל בחיוב מעשרות).

דורות האחרונים, היו מכניסים פרותיהם דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות (לא בדרך הרגילה), כדי לפטרם מן המעשר.”

(ברכות, שם)

כלומר, הבחירה היא אם להשתמש בתחבולות על פי ההלכה כדי לא להתחייב במצוות ה', או להיפך, לעשות הכל כדי להיות מעובדי ה'.

ניתן עוד שתי דוגמאות אקטואליות:

1. האם עדיף לאכול מינימום לחם בסעודה כדי שלא להתחייב בברכת המזון? או אדרבה, להשתדל לאכול כזית לחם כדי לזכות בברכת הודאה לה? האם ברכת המזון היא כתשלום מכס על מנת להעביר את הסחורה? או אדרבה, לברך

ברכת המזון זו זכות שאי אפשר לבצע ללא סעודה, לכן יש עדיפות באכילת לחם כדי לברך את ה'?

2. האם קביעת מזוזה היא תשלום מס לה' הנדרש כדי להיכנס לבית חדש, ולכן נחפש את מינימום הכשרות ומינימום הגודל שלא תהיה בולטת מדי? או אולי להיפך, אנחנו מבקשים בקוצר רוח להניח את שם ה' על פתח ביתנו, כדי שיהיה כל הזמן על לבבנו. לכן כאשר סוף סוף בנינו בית חדש, אנו רצים ומחפשים את המזוזה הנאה והמהודרת ביותר כדי להניח אותה קרוב אלינו?

מכאן שלא מספר השעות הוא הקובע אלא מהו עיקר ומהו טפל. לעזרתנו באה ברכת "חונן הדעת" בתפילת שמונה עשרה, שהיא המקום בו ניתן לכוון בקשה מאת ה' לסייע לנו להבחין בין עיקר לטפל, ואשרינו שזכינו.

